

DR. GROSZ ANDRÁS

A hazai vállalkozások innovációs és K+F-tevékenységének területi különbségei

Bevezetés

Tanulmányomban a magyarországi vállalkozások innovációs tevékenységének területi sajátosságait és eltéréseit szeretném bemutatni. Vizsgálatom a Nemzeti Kutatási és Technológiai Hivatal által támogatott egyik empirikus kutatás (NETINNOV-projekt) eredményeire épül¹. A projekt megvalósítása során végzett kutatás alapját olyan kérdőíves, reprezentatív, országos felmérés képezte a hazai kis- és közepes méretű vállalkozások körében, amelyből részletesen feltárhatók a cégek innovációs tevékenységének jellemzői, a gazdasági és innovációs együttműködés hálózati paraméterei, tipizálhatók a kapcsolatok, kimutatható az ágazati és területi különbségek mintázata, valamint az innovációs aktivitás és az együttműködési kapcsolatrendszer sajátosságai közötti összefüggés. A kutatás eredményei önálló kötetben jelentek meg 2011 áprilisában (Csizmadia–Grosz 2011). Jelen tanulmány keretein belül természetesen nem kívánom az egész kutatás legfontosabb eredményeit megismételni, azonban úgy gondolom, hogy kifejezetten a területi különbségekre vonatkozó megállapításokat érdemes külön, egy ilyen témára szakosodott folyóiratban is közzétenni. Tehát megpróbálom bemutatni a hazai vállalkozások innovációs tevékenységének legfontosabb területi aspektusait, amelyhez kapcsolódóan a következő kérdéseket fogalmaztam meg a vizsgálat során:

- Milyen a hazai vállalkozások kutatás-fejlesztési aktivitása, érzékelhető-e komolyabb területi eltérés?
- Vannak-e különbségek a vállalkozások innovációs aktivitásában a tervezési-statisztikai régiók szintjén, s ha vannak, milyenek?
- Tapasztalható-e területi eltérés a cégek innovációs tevékenységét motiváló, illetve akadályozó tényezők megítélésében?
- Összhangban van-e az egyes régiókban a vállalkozások innovációs tevékenységének önértékelése a valós innovációs aktivitással?
- A felmérésben érintett cégek által az elmúlt években bejegyzett szabadalmakból és találmányokból kimutatható-e bármilyen területi koncentráció?
- Érzékelik-e a vállalkozások azokat a klaszteresedésből fakadó előnyöket, amelyek a szűkebb környezetükben tapasztalható együttműködés révén pozitívan hatnak versenyképességükre? Van-e komolyabb eltérés ezen előnyök megítélésében az egyes hazai régiók között?

¹ A tanulmány hátterét a NETINNOV-kutatás képezte, amely a korábbi Nemzeti Kutatási és Technológiai Hivatal támogatásával valósult meg. A támogatás forrása a Kutatási és Technológiai Innovációs Alap (KTIA) volt.

- A területi különbségek vajon inkább egy főváros–vidék dichotómia mentén jelentkeznek, vagy erősebb a hatása a gazdasági fejlettségnek, és jellemzően a leszakadó régiók mutatnak más képet a többitől?

Eredményeim hiánypótlóak lehetnek a hazai regionális innovációs rendszerek működésének megértéséhez, hiszen az elmúlt években inkább egy-egy régióban folytak hasonló jellegű vizsgálatok, de nem volt még olyan átfogó kutatás, amely lehetőséget adott volna az országon belüli területi különbségek bemutatására (Csizmadia–Grosz 2006, 2008, 2009, Csizmadia et al. 2007a, 2007b, Szépvölgyi et al. 2009). Egyedül az Európai Unió Community Innovation Survey (CIS – Közösségi innovációs felmérés) keretében Magyarországon végzett országos vállalati innovációs felmérés (Innováció 2010) próbálta meg az innovációs tevékenységek területi különbségeit feltárni és bemutatni, de adatai jóval korábbra, a 2004–2006 közötti időszakra vonatkoztak. Az alapsokaság nem volt teljesen ugyanaz, így az eredmények is sokszor eltérnek (A vállalkozások innovációs... 2009).

Nemzetközi viszonylatban a legfontosabb és legfrissebb regionális dimenziójú elemzés – amely a Pro Inno Europe keretében készült – szintén a már említett CIS-felmérések adatbázisának használatával készült, így az is a 2004–2006 közötti időszak vállalati innovációs tevékenység sajátosságaira figyelt (Hollanders et al. 2009a, Hollanders et al. 2009b). Az egész Európai Unióra, sőt még Norvégiára is kiterjedő vizsgálat az országok többségében lehetővé tette a NUTS 2-es régiók közötti különbségek feltárását is. Ebben megállapították, hogy Magyarországon – Szlovákiához, Romániához, Bulgáriához és Görögországhoz hasonlóan – a kevésbé innovatív régiók vannak többségben. Egyedül a közép-magyarországi és a közép-dunántúli régió található kedvezőbb pozícióban. Természetesen az egyes országokban is megfigyelhető, hogy a CIS felmérései alapján az országon belüli regionális innovációs rendszerek sajátosságai állnak a középpontban. Evangelista és szerzőtársai például az Olaszországon belüli területi különbségeket tárták fel részletesen egy korábbi felmérésre alapozva (2002). Megállapíthatjuk azonban, hogy a vállalati innovációs felmérések esetében mindeddig kevésbé voltak fontosak az egy országon belüli területi különbségek, sokkal inkább az országok közötti eltérés, valamint az innovációs aktivitásnak a gazdasági növekedésre, versenyképességre gyakorolt hatása állt a középpontban (Korres et al. 2007). Kutatásom során az innováció értelmezése megegyezett az európai CIS-felmérésekben alkalmazottal, ugyanakkor (mint majd később láthatjuk) azoknál tágabb szektorális lehatárolást alkalmaztam.

Mivel jelen tanulmány egy nagyobb, komplexebb, alapvetően más jellegű célokat kitűző kutatás részeként készült, elsősorban a területi különbségek létének, mértékének és sajátosságainak bemutatására van lehetőség. A különbségek mögött álló okok, magyarázatok feltárása egy önálló, kifejezetten ilyen irányú vizsgálatot igényelne. Ettől függetlenül természetesen a meglévő korlátok között megpróbálok bizonyos ok-okozati összefüggésekre is rámutatni.

A kérdőíves felmérés módszertani hátere

A vállalkozások innovációs tevékenységét az OECD Oslo Manual (2005) innovációértelmezése alapján vizsgáltam, ami azt jelenti, hogy négyféle innovációs tevékenység meglétére kérdeztem rá. Így innováción a következőket értem:

- *termékinnováció*: új vagy képességei terén jelentősen továbbfejlesztett áru, illetve szolgáltatás forgalomba hozatala;
- *folyamatinnováció*: új vagy jelentősen továbbfejlesztett technológia, eljárás, alkalmazás, termelési folyamat, forgalmazási módszer vagy az árukat, szolgáltatásokat támogató tevékenység bevezetése;
- *szervezési-szervezeti innováció*: új vagy jelentősen továbbfejlesztett szervezési-szervezeti módszerek megvalósítása a cég üzleti gyakorlatában, a munka szervezésében (új menedzsmentrendszer, szervezeti struktúra, döntéshozatali eljárás) vagy a külső kapcsolatokban (más cégekkel és szervezetekkel);
- *marketinginnováció*: új vagy jelentősen továbbfejlesztett marketingmódszerek alkalmazása az értékesítés növelése érdekében, megcélözva a fogyasztói szükségleteket, új piacok megnyitását vagy a termékek új célú piaci elhelyezését (a terméktervezésben, csomagolásban, piaci bevezetésben, reklámozásban vagy árképzésben jelentős változást hozó marketingmódszerek alkalmazása).

A vállalkozások közül azok tekinthetők innovatívnak, amelyeknél 2007–2009 között a négy fő innovációtípus bármelyike előfordult, míg a *technológiai innovációt* megvalósító cégek csoportját a termék- és/vagy folyamatinnovációról beszámoló vállalkozások alkotják.

Vizsgálatom bázisát egy 1835 elemű, országosan véletlenszerűen kiválasztott vállalkozásokat tartalmazó – ágazat, terület és vállalati méret szempontjából – reprezentatív minta jelentette. Ágazati dimenzióban a korábbi hasonló kutatások jellemzően a termékinnovációra és a folyamatinnovációra inkább fogékony feldolgozóipart, esetleg a feldolgozóipar mellett a tudományos kutatási tevékenységet és a műszaki fejlesztést preferálták (Csizmadia–Grosz 2006, 2009). Mindazonáltal a kutatás alapkérdéseiből kiindulva célszerűnek láttam az innováció szélesebb körű értelmezéséből való kiindulást, amely magába foglalja a szervezeti és a marketinginnovációt is. Ennek köszönhetően végül a vállalkozások fő tevékenységét tekintve az A–N ágazatok mindegyike bekerült a felmérésbe úgy, hogy az 1. táblázatban szereplő 9 ágazatra/ágazatcsoportra a minta reprezentativitása is biztosított volt. A mintából kimaradó O–S ágazatok a teljes sokaságnak mindössze 3%-át teszik ki, vizsgálatom szempontjából nem relevánsak.

1. táblázat

A minta ágazati megoszlása

Ágazatok	A vállalkozások	
	száma	megoszlása, %
A – Mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat	88	4,8
B, C, D, E – Ipar	494	26,9
F – Építőipar	231	12,6
G – Kereskedelem, gépjárműjavítás	448	24,4
H – Szállítás, raktározás	101	5,5
I – Szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás	102	5,6
J, K, L – Infokommunikáció, pénzügy, biztosítás, ingatlan	155	8,4
M – Szakmai, tudományos, műszaki tevékenység	100	5,4
N – Adminisztratív és szolgáltatást támogató tevékenység	116	6,3

Forrás: NETINNOV kérdőíves felmérés 2010, N=1835.

A felmérés céljai között szerepelt az országon belüli regionális különbségek bemutatása. Mivel hazánkban a vállalkozások földrajzi elhelyezkedése nagyon komoly fővárosi és Pest megyei koncentrációt mutat, célszerűnek tűnt a fővárost és környékét a mintában alulreprezentáltan kezelni, hogy valamennyi régióban megfelelő, legalább 2–3 százalékos elemszámmal rendelkezzenek (2. táblázat). A vizsgálat során a válaszokat természetesen visszasúlyoztam, így az eredmények a valós területi különbségeket mutatják.

2. táblázat

A minta területi megoszlása

Régiók	A vállalkozások		Súlyozás, %
	száma	megoszlása, %	
Közép-Magyarország	408	22,2	47,0
Közép-Dunántúl	250	13,6	144,0
Nyugat-Dunántúl	220	12,0	144,2
Dél-Dunántúl	193	10,5	144,1
Észak-Magyarország	215	11,7	144,0
Észak-Alföld	274	14,9	144,2
Dél-Alföld	275	15,0	144,1

Forrás: NETINNOV kérdőíves felmérés 2010, N=1835.

A releváns válaszok megismerése érdekében célszerű volt csak egy bizonyos méret nagyságot elért vállalkozói kört szerepeltetni a reprezentatív mintában. Az alapsokaság és a minta csak a legalább 10 főt foglalkoztató vállalkozásokra korlátozódott, azaz a mikrovállalkozások a felmérésben nem szerepeltek, azok ilyen irányú tevékenységeit és sajátosságait – úgy gondolom – más módszertani eszközökkel lehet eredményesen feltárni, hiszen szerepeltetésük esetén a minta szinte kizárólag ezen cégcsoportra korlátozódna. A méret nagyság tekintetében ezt követően a felmérés a kisvállalkozás, közepes méretű vállalkozás és nagyvállalat csoportokra természetesen reprezentatív (3. táblázat).

3. táblázat

A minta vállalati méret szerinti megoszlása

Vállalati méret	A vállalkozások	
	száma	megoszlása, %
Kisvállalkozás (10–49 fő)	1505	82,2
Középvállalkozás (50–249 fő)	271	14,8
Nagyvállalat (250 fő felett)	56	3,1

Forrás: NETINNOV kérdőíves felmérés 2010, N=1835.

Sikerült tehát az alapsokaság 5,8%-át lekérdezni, hiszen a KSH cégbázisában 31 555 vállalkozás alkotja a 10 fő feletti sokaságot. Figyelembe véve a három dimenzió mentén érvényesülő reprezentativitási kritériumokat és a minta viszonylag nagy elemszámát, elmondható, hogy a hazai vállalkozások sajátosságaira és tevékenységére vonatkoztatott megállapítások megalapozott induktív következtetés eredményei.

A vállalkozások személyes megkeresésére és a kérdőív kitöltésére 2010 első felében került sor. A vállalkozások alapadatai (árbevétel, foglalkoztatotti létszám, székhely, gazdasági forma, külföldi tulajdon, cégcsoporthoz való tartozás) 2009-re vonatkoznak. Ezzel

szemben a K+F és innovációs tevékenységhez kapcsolódó kérdések (K+F-foglalkoztatottak aránya, K+F-ráfordítás az árbevételhez viszonyítva, az innováció négy alaptípusának előfordulása, az innovációt motiváló és akadályozó tényezők, bejelentett találmányok és szabadalmak) a lekérdezést megelőző három esztendőre (2007–2009) irányultak.

A minta legfontosabb jellemzői

A mintában szereplő cégek átlagos éves árbevétele 2009-ben 1 milliárd 62 millió Ft volt. Ezt az értéket azonban a kiemelkedően magas árbevételű vállalatok húzták felfelé, a medián értéke már csak 250 millió forint volt, míg a másik két kvartilis 80 és 650 millió Ft körüli. A felmérésben szereplő vállalkozások gazdasági erejére jellemző, hogy bár az 1835 megkérdezett cég közel egyharmada nem volt hajlandó válaszolni az árbevétel nagyságát firtató kérdésre, a minta így is mintegy 1300–1400 milliárdos összbevétellel rendelkező kört jelent (a teljes minta bevétele becslésem alapján nagy valószínűséggel eléri a 2000 milliárd forintot is).

A méretnagyság másik fő indikátora, a foglalkoztatottak száma reprezentativitási feltevél volt a három korábban említett kategóriában. A mintánkban szereplő cégek átlagos foglalkoztatotti létszáma szinte éppen a kisvállalkozások és a közepes méretű vállalkozások létszámhatárára esik (49,9 fő), azonban a medián értéke már csak 20 fő. A felmérésben szereplő vállalkozások döntő többsége (82,2%) 50 fő alatti kisvállalkozás. Mint korábban láttuk, a közepes méretű vállalkozások részesedése közel 15%-os, míg a nagyvállalati kört összesen 56 cég képviseli a mintában. A megkérdezett vállalkozások közül mindössze 3 tagadta meg a válaszadást erre a kérdésre, így teljesen pontos képet kapunk a minta összfoglalkoztatotti létszámáról, ami 91 044 fő. Ez az érték megint csak a minta által képviselt vállalati kör gazdasági erejére utal.

A település jellegét tekintve elmondható, hogy a felmérésbe bevont vállalkozások 56,7%-a a fővárosban vagy megyei jogú városban található, 36,1% működik egyéb városban, és mindössze 7,2%-nak a székhelye van községben. A kérdőíves felmérésben szereplő vállalkozások meghatározó többsége (82%) korlátolt felelősségű társaság formájában működik. Mellettük hasonló súllyal szerepelnek a betéti társaságok és a zártkörűen vagy nyilvánosan működő részvénytársaságok, amelyek száma egyaránt 140 körüli, ezzel a minta 7,7–7,8%-át adják. Az 1835 vállalkozás közül csak 46-an nevezték meg az egyéb kategóriát, ezek többségükben szövetkezetek. A megkérdezett cégek nagy része a rendszerváltást követő néhány évben alakult. 55%-uk már 1995 előtt is létezett (ebből 7,6%-nak 1989 előtt volt jogelődje, és 20,3% az 1989–1991 közötti három évben alakult cég), míg 46%-uk az elmúlt 15 évben jött létre (ebből 21,7% 2000 után).

A válaszadók közül 206 cég, azaz 11,2% rendelkezik legalább minimális külföldi tulajdonosi kapcsolattal. A külföldi tulajdonnal rendelkező vállalkozások 81,6%-ában a külföldi tulajdon mértéke legalább 51%-os, azaz többségi, míg 62,6% esetében kizárólagos külföldi irányításról beszélhetünk. Így nem meglepő, hogy a külföldi tulajdonnal rendelkező vállalkozások esetében az átlagos részesedés igen magas, 83,7%. Ezek alapján elmondható, hogy ha a hazai vállalkozásokban a külföldi tulajdon megjelenik, akkor azt egyértelműen irányítási céllal teszi, és sokkal kevésbé jellemző rá a kisebbségi részesedés. A külföldi tulajdonnal is rendelkező vállalkozások aránya a közép-magyarországi és a nyugat-dunántúli régióban a legmagasabb, az előbbiben 24,1%, az utóbbiban pedig

14,2%. A többi régióban ez az arány 4,5–7,5% között mozgott. Összesen 261 cég (14,2%) számolt be arról, hogy egy nagyobb cégcsoport része, azonban a külföldi tulajdon és a cégcsoporthoz való tartozás között nem mutatható ki szignifikáns kapcsolat. A cégcsoporthoz való tartozás is főleg a központi régióra (24,3%) és Nyugat-Dunántúlra jellemző (17,7%), míg a többi régióban 10% alatt marad az ilyen vállalkozások aránya.

A hazai vállalkozások kutatás-fejlesztési tevékenysége

Az innovációs aktivitás vizsgálata előtt a vállalkozások kutatás-fejlesztési tevékenységét és annak területi különbségeit szeretném körbejárni. A cégek saját K+F-tevékenységét két input-indikátorral mértük: a K+F-ráfordítások nagyságával és a K+F-foglalkoztatottak arányával. Azokat a válaszadókat tekintetük K+F-tevékenységet végző vállalkozásoknak, amelyek a 2007–2009 közötti három esztendőre nézve legalább az egyik vonatkozásban pozitív választ adtak. Ennek alapján a mintában összesen 525 vállalkozás, azaz a megkérdezettek 30%-a folytatott K+F-tevékenységet. Valamivel több volt a K+F-ráfordításról beszámoló aránya (505 cég, 28,9%), mint a saját K+F-foglalkoztatottal is rendelkezőké (359 vállalkozás, 20,5%).

Megállapítható, hogy a megkérdezett vállalkozások átlagosan árbevételük közel 2%-át fordították K+F-tevékenységre az elmúlt évek során, de természetesen óriási a szóródás az egyes vállalati értékek között. Ha csak a K+F-tevékenységet végző 525 vállalkozás körében vizsgálódunk, akkor az átlag már eléri a 6,7%-ot, míg a medián 3%, azaz a K+F-tevékenység területén aktív cégek árbevételük legalább 3%-át fordították ilyen célra. A K+F-hez közvetlenül kapcsolódó humán erőforrást vizsgálva azt mondhatjuk, hogy az összes vállalkozásban átlagosan a foglalkoztatottak 1,9%-a dolgozott közvetlenül K+F-feladatokon. Amennyiben ismét csak a K+F-tevékenységet folytató cégekre összpontosítunk, úgy kiderül, hogy a foglalkoztatottak 6,5%-a kapcsolódik közvetlenül ilyen jellegű tevékenységhez, bár a medián értéke ez esetben sem haladja meg az 1%-ot, ami azért elég alacsonynak mondható.

Az országon belüli regionális eltéréseket vizsgálva kiderül, hogy a legaktívabbak a közép-magyarországi cégek (37,3%-uk végzett K+F-tevékenységet), míg a további hat régióból négyben szintén nagyon hasonló a K+F-tevékenységet folytató vállalkozások aránya (31–34%), ami alig marad el a fővárosi térség értékétől (4. táblázat). Ezzel szemben az ország két legkevesbé fejlett régiójában, Dél-Dunántúlon és Észak-Magyarországon szignifikánsan ritkább az ilyen cégek előfordulása (15,3% és 18,6%). Tehát a korábbi feltételezésemmel szemben a különbség elsősorban nem a főváros és a vidék között áll fenn, bár a közép-magyarországi régióban a legmagasabb a vállalkozások K+F-aktivitása (valószínűleg a budapesti K+F-infrastruktúra fejlettségének és az ott elérhető speciális kompetenciáknak, illetve a magasan kvalifikált munkaerőnek köszönhetően). A régiók többsége azonban csak minimális mértékben marad el a fővárosközeli térségtől. Inkább a régiók gazdasági fejlettsége mentén tapasztalható törésvonal, ami részben a két legelmaradottabb régió eltérő gazdaságszerkezetével magyarázható, amelyben kevésbé hangsúlyosak a saját kutatás-fejlesztési tevékenységet igénylő szektorok. A két alföldi régióban – minden bizonnyal a nagy egyetemi központok (Szeged, Debrecen) hatásának is köszönhetően – valamelyest sikerül a fejlettségbeli hátrányt kompenzálni.

4. táblázat

A K+F-aktivitás régióként

(százalék)

Régiók	Az igenlő választ adók aránya arra a kérdésre, hogy „Volt-e K+F- tevékenység?”			A K+F-ráfordítás aránya az árbevételhez képest		A K+F-létszám aránya a foglalkoztatotthoz képest	
	tevékenység?”	ráfordítás?”	foglalkoztatott?”	átlag	medián	átlag	medián
Közép-Magyarország	37,3	35,9	26,4	7,42	3,00	9,36	3,00
Közép-Dunántúl	32,5	30,8	15,2	5,10	3,00	4,05	0,50
Nyugat-Dunántúl	34,5	33,8	21,9	4,58	2,00	3,01	1,00
Dél-Dunántúl	15,3	14,6	10,5	5,20	2,00	3,88	1,00
Észak-Magyarország	18,6	18,0	11,4	7,73	3,00	4,58	0,75
Észak-Alföld	33,5	32,8	25,0	8,16	5,00	7,96	2,00
Dél-Alföld	30,9	29,7	24,1	7,17	3,00	6,70	1,50
<i>Ország összesen</i>	<i>32,5</i>	<i>31,3</i>	<i>22,2</i>	<i>6,72</i>	<i>3,00</i>	<i>6,45</i>	<i>1,00</i>

Megjegyzés: Átlag- és mediánértékek csak a K+F-tevékenységet folytató vállalkozások körében, N=525.

Forrás: NETINNOV kérdőíves felmérés 2010, N=1835.

Kicsit más képet kapunk ugyanakkor, ha a K+F-aktivitás mellett annak súlyát is megvizsgáljuk (4. táblázat). Csak a K+F-tevékenységet folytató vállalkozásokat vizsgálva a kutatási-fejlesztési ráfordítások átlagos nagysága és a K+F-foglalkoztatottak átlagos aránya tekintetében a központi régió mellett csak a két komoly egyetemet magukénak tudó alföldi régiók azok, amelyekre nézve az országos átlagnál komolyabb K+F-potenciálról lehet beszámolni. Bár az észak-magyarországi régió vállalkozásaira jellemző a legmagasabb átlagos ráfordítás, de ez csak néhány kiugró értéknek köszönhető (lásd a medián értékét), a K+F-létszám esetében pedig már az átlag is jelentősen elmarad az országos értéktől. Mindkét indikátor esetében a legkedvezőtlenebbek Nyugat-Dunántúl és Dél-Dunántúl értékei, de Közép-Dunántúlon sem sokkal jobb a helyzet.

Különösen érdekes Nyugat-Dunántúl helyzete, amelynek esetében – a közép-magyarországi régiót nem számítva – a legmagasabb a K+F terén aktívnak mondható vállalkozások aránya, ez azonban relatíve alacsony mértékű valós K+F-erőforrásokkal párosul. Az érintett cégek válaszaiból ítélve mind a K+F-ráfordítás mértéke, mind a foglalkoztatott humán erőforrás vonatkozásában az egyébként fejlettebb Nyugat-Dunántúl pozíciója a leggyengébb. Közép-Dunántúl esetében hasonló összefüggések láthatók.

Ezek alapján a hazai gazdaságban a K+F és a gazdasági teljesítmény egyfajta területi paradoxonjára bukkanunk, amin azt értem, hogy – a közép-magyarországi régiót megint csak figyelmen kívül hagyva – a komolyabb vállalati K+F-inputokkal rendelkező térségek nem képesek a kutatási eredményeiket gazdasági értelemben eléggé hasznosítani, míg a nyugat-dunántúli és a közép-dunántúli régióban a többi régióhoz hasonló nagyságú aktivitás (de alacsonyabb K+F-erőforrásfelhasználás) jelentősebb jövedelemtermelési képességgel párosul.

A vállalkozások innovációs tevékenysége

Az innovációs tevékenységgel kapcsolatos kérdésekre a megkérdezett cégek közül mindössze négyen nem válaszoltak, így a válaszokat nyugodt szívvel általánosíthatjuk a hazai 10 fő feletti vállalkozói szférára. A hazai cégek 42,5%-a tekinthető innovatívnak. Ezek jelentős része ráadásul technológiai innováció megvalósításához is köthető, az összes vállalkozás 35,8%-a számolt be az elmúlt három évben bevezetett új termékről vagy sikeres folyamatinnovációról. Az innovációs tevékenységek közül a legnépszerűbb egyértelműen a termékinnováció volt, amely az összes vállalkozás 27,7%-ánál előfordult (az innovatív cégeknek pedig közel kétharmada számolt be ilyenről). A másik három innovációtípus közel hasonló arányban fordult elő a mintában (a megkérdezettek 17,5–19,5%-a végzett ilyen jellegű tevékenységet). A termékinnovációt folytatók körén belül is egyértelműen több az új áruk bevezetéséről beszámoló cég.

Az innovativitás területi különbségeit vizsgálva kiderül, hogy – az előzetes várakozásaimmal szemben – nem a közép-magyarországi régióban a legmagasabb az innovatív vállalkozások aránya (5. táblázat). Mind az innovatív cégek, mind a technológiai innovációt megvalósító vállalkozások aránya a nyugat-dunántúli régióban a legmagasabb. Az egész országra jellemző értékeket 11-12 százalékponttal meghaladja a nyugati határ menti térség ezen mutatója, tehát az itt működő vállalkozásoknak 53,4%-a tekinthető innovatívnak. Az országos átlaghoz képest magasabb az innovatív cégek aránya a közép-magyarországi régióban is (48,6%), míg Dél-Alföldön azzal körülbelül megegyezik. A közép-dunántúli vállalkozásokat az országos átlaghoz közeli, bár valamivel alacsonyabb érték jellemzi.

Nagyon érdekes, hogy míg Észak-Alföldön a saját K+F-tevékenységgel rendelkező vállalkozások aránya jelentősen meghaladta az országos átlagot (és 34,2%-ával megközelítette a legjobb Közép-Magyarországot), addig az innovatívnak mondható cégek aránya jóval elmaradt az országos átlagtól. Sőt, Észak-Alföld csak a két sereghajtó, Dél-Dunántúl és Észak-Magyarország eredményeinél jobb, de ha a technológiai innovációt megvalósító vállalkozások arányát nézzük (28,1%), akkor még az észak-magyarországi régió is megelőzi. Különösen kedvezőtlen a helyzet Dél-Dunántúlon, ahol az innovatív cégek aránya nem éri el a 30%-ot sem, technológiai innovációról pedig csak alig több mint a vállalkozások egyötöde tudott beszámolni, szemben Nyugat-Dunántúllal, ahol közel minden második.

Az egyes innovációs típusok (termék-, folyamat-, szervezeti-szervezési és marketing-) természetesen nem azonos súllyal szerepelnek az egyes régiókban. A válaszok alapján megállapítható, hogy az országos tendenciákhoz képest a közép-magyarországi régióban a legkiegyensúlyozottabb a helyzet: mind a négy innovációtípus előfordulása meghaladja az országos átlagot, körülbelül hasonló mértékben (13–19%-kal). Dél-Dunántúl esetében is viszonylag egyenletes tendenciának lehetünk tanúi, azonban negatív irányúnak, és még nagyobb eltéréssel: az egyes innovációs típusokról beszámoló aránya jellemzően 40–50%-kal volt kevesebb, mint az országos átlag. Nem sokkal kedvezőbb a helyzet az ország másik sarkában, Észak-Magyarországon sem, ahol minden innovációtípus előfordulási valószínűsége messze elmarad az országos átlagtól.

Jól látszik, hogy a dél-alföldi régióban működő vállalkozások elsősorban a marketinginnováció terén mutattak igazán komoly aktivitást (20%-kal magasabbat az

országos átlagnál). Nagy valószínűséggel ennek köszönhető, hogy a régiók többségéhez képest innovatívabbnak mutatkoznak az ottani cégek. Az észak-alföldi régió helyzetét egyértelműen a nagyon alacsony termékinnováció jellemzi, a másik három típus esetében kevésbé tér el az országos arányoktól a válaszadók innovativitása.

Ezzel szemben a leginkább megújulónak mondható Nyugat-Dunántúlon a vállalkozások innovativitásában óriási szerepe van a technológiai összetevőnek. Mind a termékinnovációt, mind a folyamatinnovációt bevezető vállalkozások aránya jóval magasabb az országos átlagnál (az előbbi 36%-kal, az utóbbi 29%-kal), a leggyengébb Dél-Dunántúl megfelelő értékeit pedig többszörösen is meghaladja. Ezzel szemben a „puhább” innovációs típusok terén (szervezeti-szervezési és marketing-) a nyugat-dunántúli cégek már nem mutatnak ilyen jó képet, és elmaradnak az országos tendenciáktól. Érdekes módon elég nagy a különbség a nyugat-dunántúli és a közép-dunántúli régió között, annak ellenére, hogy gazdasági fejlettségük, ágazati szerkezetük nagyon sok hasonlóságot mutat. A közép-dunántúli régió vállalkozásaiban sokkal kevésbé jellemző a termék-, de különösen a folyamatinnováció. A marketinginnováció előfordulási gyakorisága tekintetében pedig a leggyengébb térségek közé tartozik, egyedül a szervezeti-szervezési újítások előfordulása volt csekély mértékben magasabb az országos átlagnál, de ezzel is csak a negyedik helyen áll a régiók között.

5. táblázat

Az innovatív vállalkozások régiónkénti előfordulása az országos átlaghoz képest

(országos átlag=100,0)

Régiók	Innovatívak (legalább 1 típus megléte)	Típusok:				Technológiai innovációt folytatók (termék- és/vagy folyamat- innováció megléte)
		termék-	folyamat-	szervezeti- szervezési	marketing-	
		innováció megléte a vállalkozásban				
Közép-Magyarország	109,0	114,2	112,8	115,8	118,9	111,1
Közép-Dunántúl	94,2	94,6	78,7	102,7	71,7	94,7
Nyugat-Dunántúl	119,7	135,8	128,7	87,4	88,2	126,1
Dél-Dunántúl	66,1	52,4	49,5	59,6	56,1	57,4
Észak-Magyarország	76,2	75,3	69,1	61,2	61,3	77,1
Észak-Alföld	87,7	65,2	87,2	105,5	96,2	73,9
Dél-Alföld	100,2	99,7	98,4	105,5	120,3	102,4

Forrás: NETINNOV kérdőíves felmérés 2010, N=1835.

Megjegyzés: a definíciókat lásd a 213. oldalon.

Végül nézzük meg, hogy mennyire tér el a termékinnováció szerkezete régiónként! Valamennyi térségben alacsonyabb az új szolgáltatást bevezető vállalkozások aránya az új árut bevezetők arányánál. Míg egyes régiókban a kettő hasonló mértékű (például Észak-Alföld: 13–14%, Közép-Dunántúl: 17–20%), addig máshol elég nagy a különbség (például Észak-Magyarország: 8–18%, Dél-Alföld: 15–24%). Az innovációs tevékenységek összetettségével kapcsolatban komoly területi különbségek nem mutathatók ki. Ter-

mészetesen a nagyobb innovációs aktivitással rendelkező régiókban (Nyugat-Dunántúlon, Közép-Magyarországon, Dél-Alföldön) a megkérdezett vállalkozások között valamivel gyakoribbak azok, amelyek egyszerre több területen is vezettek be innovációt, de a különbségek nem számottevőek, illetve az innovatív vállalkozásokon belüli elemszám régióként már olyan alacsony, hogy abból komoly következtetést nem lehet levonni.

Az innovációs aktivitás területi különbségeinek egyik lehetséges oka a vállalkozások eltérő térségi beágyazódása. A részletesebb vizsgálatok során nagyon jól kimutatható volt, hogy a cégek piaci (értékesítési és beszerzési) kapcsolatainak földrajzi orientációja és a vállalkozások innovativitása között erős szignifikáns kapcsolat van. Sokkal innovatívabbak azok a vállalkozások, amelyek számára akár az értékesítés, akár a beszerzés terén meghatározó fontosságúak a nemzetközi piacok, de az országos átlaghoz képest innovatívabbnak bizonyulnak azok is, amelyek megpróbálják a teljes hazai piacot lefedni, még ha komoly nemzetközi kapcsolattal nem is rendelkeznek. Ezzel szemben az innovatív cégek aránya azon vállalatcsoportok esetében volt a legalacsonyabb, amelyek kifejezetten csak egy szűkebb, lokális vagy regionális piacra koncentrálnak, és ezáltal nyilván sokkal kevésbé érik őket az innováció felé hajtó motiváló tényezők.

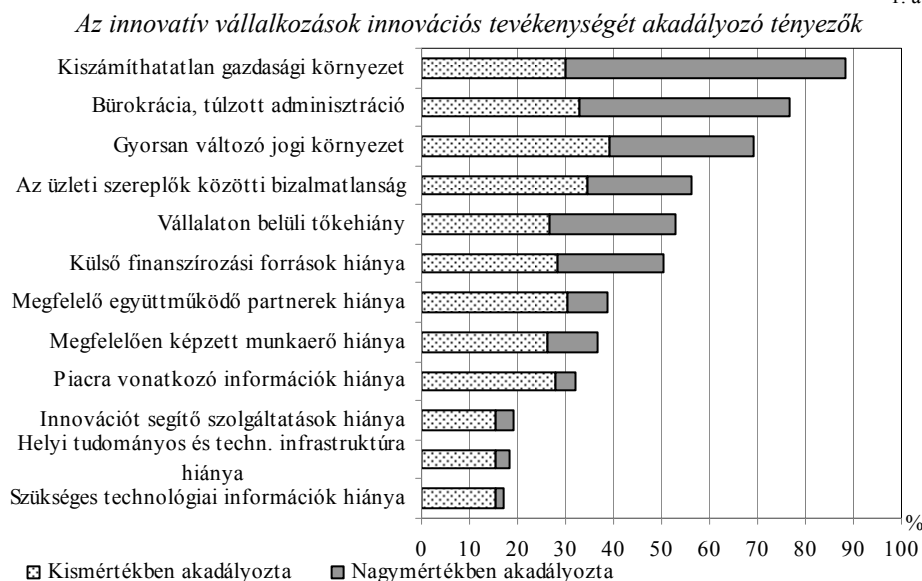
Ha megvizsgáljuk a vállalkozások értékesítési és beszerzési orientációjában megmutató területi különbségeket, jól látható, hogy a nemzetközi értékesítési és beszerzési kapcsolatok sokkal fontosabbak Nyugat-Dunántúlon, Közép-Dunántúlon és Közép-Magyarországon, mint a többi régióban. Így ezen vállalkozásoknak egészen más piaci információkat, motivációkat vagy éppen a versenyből fakadó kényszerítő hatásokat kell érzékelniük mindennapi működésük során, ami kihat megújulási képességükre is. Ezzel szemben a kevésbé fejlett régiókban sokkal jellemzőbb a helyi és regionális piacok jelentősége, különösen az értékesítés terén. A lokális és regionális orientáció – mint korábban láttuk – jellemzően kevésbé ösztönzi a cégeket új termékek, folyamatok vagy módszerek bevezetésére.

Az innováció motivációs és akadályozó tényezői

Vajon milyen tényezők motiválják a vállalkozásokat innovációs tevékenységük során? Melyek azok a legfontosabb okok, amelyek a cégeket folyamatos megújulásra készítik? A válaszok alapján elmondhatjuk, hogy az innovációs tevékenységek háttérben álló motiváció jellemzően többes: az innovatív cégek több mint fele három tényezőt is megjelölt. Az innovációs tevékenységek mögötti okok közül a termékkála bővítése, a minőség javítása és az új piacokon való megjelenés említési gyakorisága nagyon hasonló: a cégek 45–48%-ánál játszottak ezek szerepet. A legfontosabb motiváció tipikusan a hatékonyság javítása volt, ezt a cégek több mint 60%-a jelölte meg. A piaci vagy technológiai szükségletet feleannyian említették, míg a profilváltás a legritkább esetben hozható összefüggésbe az innovációval (kevesebb mint 5%). A vállalkozások innovációs tevékenységét motiváló okok és a területi elhelyezkedés között nem lehet szignifikáns kapcsolatot kimutatni. Az innovatív vállalkozások minden régióban közel hasonló arányban említették meg az egyes tényezőket. Bár a régiók többségében volt egy-egy olyan tényező, ami az országos átlaghoz képest kismértékben alul- vagy felülreprezentált, de ezek az eltérések nem voltak olyan mértékűek, hogy szignifikáns kapcsolatot jelentenek.

A vállalkozások innovációs tevékenységét akadályozó tényezőket nemcsak az innovatív vállalkozásokra vonatkozóan próbáltam feltárni, hanem azok esetében is, amelyek az elmúlt három esztendőben nem vezettek be innovációt. Az utóbbiak körében az akadályozó tényezők inkább a sikeres működés, a versenyképesség ellen hatottak. A válaszok alapján kiderült, hogy a közvetett makrotényezők sokkal komolyabb problémát jelentenek a cégek számára, mint a szűkebb térségükre jellemző, lokális/regionális környezetben tapasztalható hiányosságok. Az innovációt leginkább hátráltató okok között a leggyakrabban a kiszámíthatatlan gazdasági környezetet (79,9%), a bürokratikus, túlzott adminisztrációt (67,9%) és a gyorsan változó jogszabályi környezetet (61,7%) jelölték meg a vállalkozások. Az üzleti szereplők közötti bizalmatlanság, illetve a vállalat rendelkezésére álló belső és elérhető külső pénzügyi források szűkössége nagyjából minden második vállalkozás esetében korlátozza az innovációs aktivitást. Újító tevékenységük során a cégeknek a legkisebb problémát a helyi tudományos és technológiai infrastruktúrához, valamint az innovációt segítő szolgáltatásokhoz való hozzáférés és a szükséges technológiai információk elérése jelenti: kevesebb mint 20%-uk panaszkodik. Ha csak az innovatív vállalkozások véleményét tekintjük, nagyon hasonló sorrendet kapunk, ugyanakkor az összes akadályozó tényezőt ezek a vállalkozások még nagyobb arányban látják problematikusnak, és az akadályoztatás mértéke is inkább komoly szerintük, mint kismértékű (1. ábra).

1. ábra

Forrás: NETINNOV kérdőív 2010, N=779.

Érdekes módon csak a közvetett makrotényezők megítélésében tapasztalható szignifikáns eltérés az egyes régiók között, míg a szűkebb lokális/regionális dimenzió értékelésekor nem mutatható ki komolyabb különbség. A budapesti agglomerációban működő cégek és a dél-alföldi vállalkozások az átlaghoz képest jóval ritkábban számoltak be a kiszámíthatatlan gazdasági környezet, a túlzott bürokrácia, a folyamatosan változó jog-

szabályok, az üzleti szereplők közötti bizalmatlanság vagy a kevésbé képzett munkaerő negatív hatásáról. A kiszámíthatatlan gazdasági környezetet az átlagosnál sokkal gyakrabban említették az észak-alföldi régióban, de a Dunántúl két fejlettebb régiójában működő cégek is többször hivatkoztak erre a problémára. Ugyanez igaz a túlzott bürokráciára, a folyamatosan változó jogszabályi környezetre és az üzleti szereplők közötti bizalmatlanságra. A megfelelően képzett munkaerő elérésének problémáját leginkább Nyugat-Dunántúlon és Közép-Dunántúlon érzékelték, de közel hasonló arányban jelent meg ez a gond az északkeleti két régióban is. Az együttműködő partnerek megtalálásának nehézsége Közép-Dunántúlon akadályozta több vállalkozás innovációs tevékenységét.

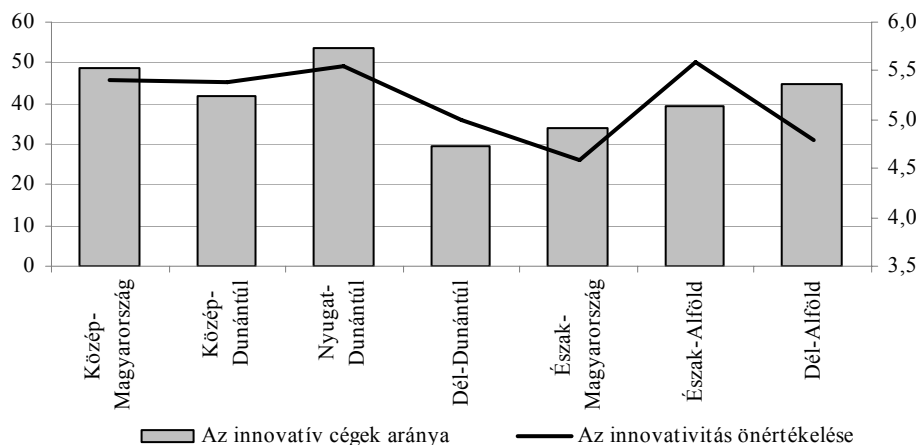
Az innovációs tevékenység önértékelése

A vállalkozásoknak értékelniük kellett saját innovációs tevékenységüket legfontosabb versenytársaikhoz képest, egy 1–10-ig terjedő skálán. Az átlagos önértékelés 5,22 volt. A vállalkozások 55,8%-a a versenytársakhoz képest kevésbé tartja önmagát innovatívnak. Az önértékelés alapvetően összhangban van a vállalkozások innovációs tevékenységével, azaz az innovatív cégek magasabbra értékelték magukat (6,29), mint a nem innovatívok (4,42). Az összetett innovációs tevékenységet folytató cégek pedig még pozitívabban látták saját magukat.

A kérdőíves felmérésre adott válaszok alapján szignifikáns, bár nem túl erős kapcsolat fedezhető fel a vállalkozások regionális hovatartozása és innovációs tevékenységének a versenytársakhoz mért saját értékelése között. A 10-es skálán történő önértékelés regionális átlagértékei között nem mutatható ki nagy különbség, a legkisebb és a legnagyobb átlagos érték közötti eltérés értéke is kisebb mint 1. Három régióban a vállalkozások ilyen típusú önértékelése elmaradt az országos átlagtól (Dél-Alföld, Dél-Dunántúl és Észak-Magyarország), míg a többi régióban meghaladja azt.

2. ábra

A vállalkozások innovativitása és innováció szempontjából történő önértékelése régióként

Magyarázat: bal oldali tengely: az innovatív cégek előfordulási gyakorisága (%), jobb oldali tengely: az innovációs tevékenység önértékelésének átlaga 10-es skálán.

Forrás: NETINNOV kérdőív 2010, N=1835.

A régiók többségében az önértékelés nagyjából összhangban van az innovációs aktivitással (2. ábra). Az innovatív vállalkozásokkal legnagyobb arányban rendelkező régiókban a vállalkozások jellemzően magasabbra értékelték innovációs teljesítményüket, míg azokban a régiókban, ahol az innovatív cégek aránya szignifikánsan kisebb, ez az önértékelésben is visszatükröződik. Csak két régió sajátosságai térnek el ettől a trendtől. Érdekes módon saját innovativitásukat a dél-alföldi vállalkozások értékelték a legalacsonyabbra, holott ez a régió az innovatív cégek arányát tekintve a középmezőnybe tartozik, Nyugat-Dunántúl és Közép-Magyarország után a harmadik a régiók rangsorában. Ezzel szemben a válaszó cégek az észak-alföldi régióban a legoptimistábbak innovációs teljesítményüket illetően, pedig ennél a régiónál csak Dél-Dunántúlon és Észak-Magyarországon található relatíve kevesebb innovatív cég, a másik négy régió e tekintetben mind a hármát megelőzi.

Az innovációs tevékenységhez kapcsolódó találmányok, szabadalmak

A megkérdezett 1835 vállalkozás közül mindössze 39 számolt be arról, hogy az elmúlt 3 évben végzett innovációs tevékenységének eredményeként új szabadalmi bejegyzés vagy találmány született (25-nél új találmány, 28-nál pedig szabadalom). Ez az összes vállalkozásnak mindössze 2,1%-a. Ha az innovatív vállalkozásokhoz viszonyítjuk, akkor is csak 5%, ha pedig a technológiai innovációról beszámolókhöz (azaz a találmányokhoz és szabadalmakhoz közelebb álló termék- vagy folyamatinnovációt bevezetőkhöz), akkor sem éri el a 6%-ot. Az alacsony elemszám miatt szignifikáns területi különbségekre következtetni a mintából nem lehet. Mindazonáltal érdekes megnézni, hogy legalább ez a 39 vállalkozás hol helyezkedik el.

A 39 vállalkozás közel felének (18 cégnek) székhelye a közép-magyarországi régióban található, többségük budapesti (14 vállalkozás). A második legtöbb találmánnyal és/vagy szabadalommal büszkélkedő vállalkozást magának tudó régió pedig Dél-Alföld, összesen 9 vállalkozással. Közülük 8 Csongrád megyei, így akár arra is következtethetnénk, hogy a budapesti egyetemek és kutatóintézetek mellett a szegedi hasonló kompetenciáknak és kutatási kapacitásoknak is komoly kisugárzó hatása van, de az alacsony elemszám miatt ezt kijelenteni nem lehet. Mellettük még Észak-Alföld rendelkezett összesen 5 szabadalomról és/vagy találmánnyal beszámoló vállalkozással, míg a többi tervezési-statisztikai régióban maximum két ilyen vállalkozás volt. Ha csak a találmányokat vizsgáljuk, még komolyabb a területi koncentráció: a fővárosi agglomerációnak és Szeged vonzáskörzetének szerepe. A 25 vállalkozásból 17 (azaz közel 70%) található közvetlen környezetükben (Budapest, Pest megye és Csongrád megye).

Az innovatív versenyelőnyök térbeli koncentrációja

Kutatásom során kíváncsi voltam arra, hogy a vállalkozások milyen mértékben érzékelik saját lokális környezetükben az innovatív versenyelőnyök jelenlétét. A következő kérdést tettem fel a vállalkozások vezetőinek: „Mit gondol, az Önök vállalkozása gazdasági környezetében mennyire jellemző, hogy az egymással együttműködő, illetve részben versengő vállalkozások és a tevékenységükhöz kapcsolódó más szervezetek, intézmények közötti kapcsolatrendszer innovatív versenyelőnyöket biztosítanak?” Tulajdonképpen a

klaszteresedés előrehaladottságára, a dinamikus előnyök meglétére próbáltam meg rákérdezni a klaszter kifejezés használata nélkül. Azért ügyeltem erre, mert Magyarországon elsősorban egy szervezeti formával rendelkező együttműködési hálózattal azonosítja a közvélemény a klasztert. Tehát a térségben érezhető innovatív versenyelőnyök mértékét kellett minősíteni egy egytől ötig terjedő skálán, ahol az 1-es érték azt jelentette, hogy egyáltalán nem érzékelhetők ilyen jellegű hatások, míg az 5-ös érték a nagyon komoly előnyök létére utalt.

Az 1752 válaszoló vállalkozás átlagosan 2,38-ra értékelte a cég szűkebb térségében jelentkező innovatív versenyelőnyöket. Körülbelül a felük adott 1–2-es értéket, sokan (34,9%) az „arany középutat” választották a felkínált 3-as lehetőséggel. A vállalkozások 11%-a értékelte úgy, hogy jelentősebb előnyök tapasztalhatók (4-es érték), és csak 53 cég, a válaszadók 3%-a érezte úgy, hogy a helyi gazdasági szereplők közötti, valamint a gazdasági és nem gazdasági szereplők közötti együttműködés nagyon komoly előnyöket jelent vállalkozása számára. Regionális dimenzióban nem mutatható ki komolyabb különbség a válaszok között. Talán Dél-Alföld az egyetlen régió, amely egy kicsit negatív irányba kilóg a többi közül 2,19-os átlagos értékével, de a többi tervezési-statisztikai régióból származó pontszám alig tér el az egész országra jellemző 2,38-os átlagtól. Ha csak a jelentős vagy nagyon komoly versenyelőnyökről (4–5-ös értékek) beszámoló cégek területi elhelyezkedését nézzük, akkor már érzékelhetők bizonyos különbségek, de ezek sem túl erősek. A legerősebb klaszterizációs hatásról inkább a legfejlettebbnek mondható régiók (Nyugat-Dunántúl és Közép-Magyarország), valamint Észak-Alföld vállalkozásai számoltak be (a cégek 16–18%-a), míg az észak-magyarországi és a dél-dunántúli régiókban jóval kevesebben voltak (a vállalkozások 8–10%-a), akik az innovatív versenyelőnyök térbeli koncentrációjának jelentős vagy nagyon komoly hatásáról számoltak be.

Összegzés

A kutatás alapján egyértelműen látszik, hogy a hazai vállalkozások K+F- és innovációs tevékenységét tekintve komolyabb, sokszor egyértelműen szignifikáns területi különbségek tapasztalhatók. Ezek a különbségek többségükben megerősítik a korábbi feltételezéseimet, hogy az ország gazdaságilag fejlettebb régióiban magasabb az ilyen irányú aktivitás (főleg a technológiai innováció vonatkozásában), így elsősorban a fővárosi agglomeráció térsége és Nyugat-Dunántúl emelhető ki, míg a legkevésbé fejlett régiókban (Dél-Dunántúl, Észak-Magyarország) az új termékek, eljárások, szervezeti-szervezési módszerek, illetve marketingeszközök bevezetése is jóval elmarad az országos átlagtól. Nemcsak az aktivitás, hanem az innováció egyes típusainak előfordulási gyakorisága is komolyabb eltéréseket mutat (Nyugat-Dunántúlon több a technológiai innováció, Dél-Alföldön a marketinginnováció, Közép-Magyarországon kiegyensúlyozottabb az aktivitás, míg máshol több téren is komoly az elmaradás). A K+F- és az innovációs tevékenység egyes eredményei (találmány, szabadalom) ugyanakkor a fővárosi térség mellett egyértelműen a dél-alföldi régióban, ott is Szeged térségében mutatnak jelentősebb koncentrációt.

Ezek a különbségek nagyrészt összhangban vannak Lengyel (2010) megállapításaiival: Budapest és térsége – mint az egyetlen nagyvárosi térség, ahol az urbanizációs előnyök érvényesülnek – alapvetően kiemelkedik a hazai térszerkezetből. Az ország észak-

nyugati régiói partnerként integrálódtak az Európai Unióba, és csatlakoztak domináns európai országok regionális innovációs rendszereihez. Magyarország déli és keleti régióival viszont egyelőre keresik a helyüket az új, tudásalapú munkamegosztásban. Vizsgálatom alapján is jól látszik, hogy az innovációs aktivitás mögötti legfontosabb tényezők közé tartoznak a vállalkozások beszerzési és értékesítési kapcsolatrendszerében megjelenő nemzetközi érdekeltségek, amelyek a fővárosi agglomeráció mellett egyértelműen Nyugat-Dunántúlon és Közép-Dunántúlon meghatározók. Ezzel szemben a legkevésbé innovatív, egyben általános gazdasági paramétereik alapján is leginkább elmaradottnak tekinthető régiókban a vállalkozások piaci kapcsolatai sokkal inkább a helyi és a regionális dimenzióra fókuszálnak, ami egészen más információszerzési lehetőségeket, illetve piaci nyomást jelent számukra.

Budapest és szűkebb vonzáskörzete esetében egyértelműen kiemelhető a külföldi partnerekkel való együttműködés területén tapasztalható, az országos átlagot meghaladó aktivitás, illetve a különböző formális hálózati együttműködési hálózatokban való részvétel (klaszterszervezet, konzorciális együttműködés vagy stratégiai szövetség). Nyugat-Dunántúlon is érzékelhetően magasabb az átlagnál a nemzetközi együttműködésekben való részvétel, ami az innováció háttérében fontos tényező lehet, szemben a dél-dunántúli helyzettel, ahol nem csupán a nemzetközi, hanem szinte minden dimenzióban alacsonyak az együttműködés mutatói. Végül az okok között meg kell még említeni az ország északnyugati felére jellemzően magasabb saját termékkel (akár áruval, akár szolgáltatással) rendelkező vállalkozások arányát.

A K+F- és innovációtámogatások egy részének regionalizációja – ahogy arra történt már kísérlet a Baross Gábor-program keretében – minden bizonnyal előremutató eszköz lehetne ezen speciális területi sajátosságok kezelésére, hiszen jól látszik, hogy az egyes régiók innovációs és K+F-kapacitása, továbbá területe jelentősen eltér egymástól. Nem biztos, hogy ezen különbségek figyelembevételére a jelenleg preferált országos támogatási rendszer teljes mértékben alkalmas. Az eltérő regionális adottságokra a helyi szereplőkre alapozott, alulról jövő kezdeményezések adhatnak sikeres választ.

Az innovációt motiváló tényezők megítélésében nem fedezhető fel valóban regionális eltérés, és jellemzően – a két alföldi régió kivételével – a vállalkozások innovációs önértékelése is összhangban van a reálfolyamatokkal. Az innovációt akadályozó tényezőket tekintve a vállalkozások szerint (érdekes módon) kevésbé jelentenek problémát a helyi vagy a regionális sajátosságok, illetve e tekintetben területi különbségek sem tapasztalhatók. Megítélésük szerint az innovativitás ellenében sokkal erősebben hatnak az olyan országos makrotényezők és folyamatok, mint a kiszámíthatatlan gazdasági környezet, a túlzott bürokrácia és a folyamatosan változó jogszabályi háttér. Inkább ezen makrotényezők vonatkozásában figyelhető meg regionális eltérés a válaszok alapján. Az innovációs tevékenységet segítő lokális versenyelőnyök vagy a klaszteresedés pozitív hatása a hazai vállalkozásoknak egyelőre csak egy viszonylag szűkebb csoportja számára érzékelhető, azonban már megfigyelhető az ország fejlettebb és kevésbé fejlett térségei közötti különbség az említési gyakoriságban.

IRODALOM

- KSH* (2009): A vállalkozások innovációs tevékenységének regionális jellemzői. Statisztikai Tükör, 59.
- Csizmadia Zoltán – Erdős Ferenc – Grosz András – Smahó Melinda – Tilinger Attila* (2007): Innováció a Nyugat-Dunántúlon, 2008. MTA Regionális Kutatások Központja, Pécs–Győr
- Csizmadia Zoltán – Grosz András – Tilinger Attila* (2007): Innováció a Nyugat-Dunántúlon, 2007. MTA Regionális Kutatások Központja, Pécs–Győr
- Csizmadia Zoltán – Grosz András* (2006): Innováció a Nyugat-Dunántúlon, 2006. MTA Regionális Kutatások Központja, Pécs–Győr
- Csizmadia Zoltán – Grosz András* (2008): Regional Innovation System in West Transdanubia. Centre for Regional Studies, Pécs
- Csizmadia Zoltán – Grosz András* (2009): Vállalati innovációs kérdőíves felmérés a Dél-dunántúli régióban. Zárótanulmány. MTA RKK Nyugat-magyarországi Tudományos Intézet, Győr
- Csizmadia Zoltán – Grosz András* (2011): Innováció és együttműködés. A kapcsolathálózatok innovációra gyakorolt hatása. MTA Regionális Kutatások Központja, Pécs–Győr
- Evangelista, Rinaldo – Iammarino, Simona – Mastrostefano, Valeria – Silvani, Alberto* (2002): Looking for Regional Systems of Innovation: evidence from the Italian Innovation Survey. Regional Studies, 2.
- Hollanders, Hugo – Tarantola, Stefano – Loschky, Alexander* (2009a): Regional Innovation Scoreboard (RIS) 2009. Report for Inno Metrics, Pro Inno Europe
- Hollanders, Hugo – Tarantola, Stefano – Loschky, Alexander* (2009b): Regional Innovation Scoreboard (RIS) 2009 – Methodology Report. Report for Inno Metrics, Pro Inno Europe
- KSH* (2010): Innováció. Statisztikai Tükör, 80.
- Korres, George – Tsamadias, Constantine – Liargkavas, Panagiotis* (2007): Regional Disparities and the Effects of Innovation Activities on Regional Integration. In: Korres, G. (ed.): Regionalisation, Growth and Economic Integration. Contributions to Economics, Physica-Verlag
- KSH* (2010): Kutatás és fejlesztés, 2009 (előzetes adatok). Statisztikai Tükör, 89.
- Lengyel Balázs* (2010): A tudás-alapú gazdaság területi vizsgálatai Magyarországon – regionális innovációs rendszerek és tudásbázis. Doktori értekezés. Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, Gazdálkodás- és Szervezéstudományi Doktori Iskola, Budapest
- OECD* (2005): Oslo Manual. Guidelines for Collecting and Interpreting Innovation Data. Third Edition. OECD, Eurostat, Paris
- Szépvolgyi Ákos – Baranyai Nóra – Baráth Gabriella – Barta Zoltán – Debreceni Gábor* (2009): Innováció a Közép-Dunántúlon 2009. Közép-dunántúli Regionális Innovációs Ügynökség, Székesfehérvár

Kulcsszavak: innováció, kutatás-fejlesztés, területi különbségek, vállalati kérdőíves felmérés.

Resume

The aim of the study is to explore the most important regional patterns of the innovation activity of the Hungarian enterprises, based on a representative nation-wide enterprise survey from 2010. Although nearly 42 percent of the Hungarian firms with more than 10 employees was innovative in the last three years, there were significant regional disparities, which is related to the economic development level of the statistical and planning regions. While in the most developed regions (Central Hungary and Western Transdanubia) the share of innovative firms exceeded the national average, in regions lagging behind (Southern Transdanubia or Northern Hungary) it was far from them. In case of the positive effects of local environment regarding local cooperation and clusterisation process we also found similar regional disparities. Some of the results of R&D and innovation activities (inventions, patents) mainly concentrated in Budapest and Pest county and Csongrád county (mainly in Szeged).